

KRIMINALISERINGSPRINCIPER OCH FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR BEGRÄNSNING AV GRUNDLÄGGANDE FRI- OCH RÄTTIGHETER*

AV FORSKARE, JUR. KAND. SAKARI MELANDER

This article deals with the relationship between the principles of criminalization and the prerequisites of limitations to fundamental rights and freedoms, focussing on the situation in Finland. The established principles of criminalization are the principle of safeguarding vital interests, the principle of ultima ratio, and the principle of benefit and harm related evaluation. Sometimes also the principle of legality and the principle of unviolable human dignity are mentioned in this context. Today, the approach of fundamental rights and freedoms is often adopted to the principles of criminalization. Under Section 74 of the Constitution of Finland the Constitutional Law Committee (of the Parliament) shall issue statements of the constitutionality of legislative proposals and other matters brought for its consideration, as well as on their relation to International Human Rights Treaty. The Committee has established certain general prerequisites of limitations to fundamental rights and freedoms: legislation, exactness, acceptability, and unviolable core of fundamental rights and freedoms, proportionality, the protection of the law, and the protection of fundamental rights and freedoms and human rights. The author sets out to analyse the two levels of principles and prerequisites. He concludes that the different elements are in many respects the same, intertwined and complimentary. The prerequisites of fundamental rights and freedoms should always be essential in criminal legislation and criminal policy.**

Inledning

Straffrättsliga straff ingriper mycket konkret i människornas dagliga liv – fängelsestraff tvingar den dömda att avstå från sin personliga frihet och bötesstraff från egendom. För att detta slags statsinitierad bestraffning ens i ringaste mån skall kunna berättigas måste vägande skäl stå att finna. Godtyckliga straff för tankarna till Josef K:s erfarenheter i Franz Kafkas Processen.

---

* Jag framför ett stort tack till Pekka Koskinen och Kimmo Nuotio för deras nyttiga kommentarer till artikeln. Artikeln har tidigare publicerats på finska i Lakimies 6/2002 under rubriken "Kriminalisointiperiaatteen ja perusoikeuksien rajoitusedellytykset". Artikeln har översatts till svenska av Lenita Häggblom.

** Title in English: *The Principles of Criminalization and the Prerequisites of Limitations to Fundamental Rights and Freedoms*. Original in Swedish.

De *kriminaliseringsprinciper* som har utformats i straffrättsteorin och i kriminalpolitiken har som mål att underbygga varför någon viss gärning får beläggas med straffhot. Principerna anger gränserna för när det genom straffrättssystemet är tillåtet att ingripa i olika samhällsaktörers rättigheter och friheter. I Finland har de vedertagna kriminaliseringsprinciperna ansetts omfatta principen om skyddsintressen (rättsgoda), ultima ratio-principen samt principen om nytto- och skadebaserad avvägning. I vissa sammanhang har kriminaliseringsprinciperna ytterligare ansetts omfatta legalitetsprincipen och principen om människovärdets okränkbarhet.

I dag är det vanligt att man betraktar kriminaliseringsprinciperna ur ett grundrättighetsperspektiv. Då hänvisas ofta till de *förutsättningar för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter* som riksdagens grundlagsutskott utformade i samband med grundrättighetsreformen. De grundläggande fri- och rättigheterna påverkar straffrätten i allt högre grad. Grundlagsutskottet har t.ex. konstaterat att "ett bötesstraff innebär ett ingrepp i den dömdes egendom och ett fängelsestraff ett ingrepp i den personliga friheten".¹ Förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter preciserar hur fri- och rättigheterna i fråga kan inskränkas. Om man anser att straffrätten alltid inkräktar på de grundläggande fri- och rättigheterna, måste de villkor som gäller vid grundrättighetsbegränsning ofrånkomligen beaktas vid stiftandet av strafflag.²

Kriminaliseringsprinciperna utgör kritiska redskap vid studiet av det straffrättsliga systemet. När man dryftar frågan om eventuell kriminalisering av någon viss gärning måste samtliga villkor som kriminaliseringsprinciperna ställer vara uppfyllda. Svagheten med kriminaliseringsprinciperna som arbetsredskap är emellertid att de inte har något på lagstiftningsnivån fastställt medelbart stöd på samma sätt som de grundrättighetsrelaterade begränsningarna.

Enligt 74 § Finlands grundlag utövar riksdagens grundlagsutskott grundlagsenlighetskontroll genom att ge utlåtanden om grundlagsenligheten i fråga om lagförslag som föreläggs utskottet samt om deras förhållande till internationella fördrag om mänskliga rättigheter. Riksdagens grundlagsutskott har i sin praxis formulerat allmänna förutsättningar för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter³, och det är genom dem som man i dag ofta försöker fastställa gränserna för straffrättsystemet. Begränsningsförutsättningarna är kravet på stiftad lag, kravet på noggrann avgränsning och exakthet, kravet på en godtagbar begränsningsgrund, kravet på ett okränkbart grundrättighetsrelaterat kärnområde, kravet på proportionalitet, rättsskyddskravet samt kravet på respekt för människorättsförpliktelser. De begränsningsförutsättningar som ett sådant lagstaddat organ har formulerat i praxis väger tungt vid beredningen av lagförslag som tangerar grundlagen och vid tolkningen av lagar.

I artikeln går jag in för att granska förhållandet mellan de två nivåerna, dvs. kriminaliseringsprinciperna och förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter. Avsikten är att undersöka vilken av dessa nivåer

som bäst svarar mot straffrättens och strafflagstiftningens behov. Vid granskningen utgås från att nivåerna inte nödvändigtvis utesluter varandra utan att de också kan vara ömsedigt stödande. De innehåller också samma element.

Legalitetsprincipen – kravet på stiftad lag – kravet på noggrann avgränsning och exakthet

Legalitetsprincipen

Den straffrättsliga legalitetsprincipen (laglighetsprincipen) kan i dag anses vara en grundlagsförankrad kriminaliseringsprincip. Det vore oskäligt om någon viss gärning kunde kriminaliseras utan att regleringen hade stöd i skriven lag. Legalitetsprincipen är en av den rättsstatliga straffrättens hörnstenar. Trots att legalitetsprincipen kan te sig som en självklar förutsättning för den straffrättsliga lagstiftningen, förtjänar den jämte de underordnade principerna ett särskilt omnämnande bland kriminaliseringsprinciperna. I 8 § grundlagen föreskrivs i själva verket numera om den straffrättsliga legalitetsprincipen, och i regeringspropositionen med förslag till strafflagens allmänna läror, som är en del av totalrevideringen av strafflagen, föreslås att en nästan likalydande bestämmelse tas in i strafflagen.⁴

I sin nuvarande form har legalitetsprincipen sin förankring i upplysningstiden. Då började man kräva att om samtliga straffbara gärningar skulle bestämmas i lag.⁵ Det var tysken *P. J. A. Feuerbach*⁶ som gav kravet straffrättslig form. I dag anses legalitetsprincipen omfatta ett flertal subordinära principer – utöver det att brottet och straffet i fråga skall grunda sig på lag. För det första anger *retroaktivitetsförbudet* att det inte är tillåtet att i efterhand straffbelägga en gärning. Retroaktivitetsprincipen inbegriper den lindrigare lagens princip: om vid gärningstiden har gällt en annan lag än vad som gäller vid tiden för domen, skall tillämpas den lag som leder till ett lindrigare slutresultat för gärningsmannen. För det andra föreskriver *praeter legem-förbudet* att domaren inte får gå utanför lagen. Till legalitetsprincipen hör för det tredje *analogiförbudet*, enligt vilket analogi till nackdel för den åtalade inte kan godkännas i straffrätten. Analogi till den åtalades fördel tillåts däremot. För det fjärde omfattar legalitetsprincipen *obestämdhetsförbudet*, som säger att strafflagsbestämmelserna skall vara exakta.

Kravet på stiftad lag samt kravet på noggrann avgränsning och exakthet

Kravet på stiftad lag innebär i egenskap av begränsningsförutsättning för grundläggande fri- och rättigheter att behörigheten att inskränka fri- och rättigheterna i fråga inte får delegeras till lägre författningsnivå än lag.⁷ I straffrätten kan kravet förorsaka problem. Grundlagsutskottet har de facto konstaterat att kriminaliseringsbestämmelser inte kan ges genom förordningar.⁸ Detta är enligt min mening klart redan med stöd av legalitetsprincipen.⁹ I 107 § grundlagen föreskrivs i dag att domstolar inte får tillämpa en förordning eller någon annan författning på lägre nivå än lag som strider mot grundlagen. I rättslitteraturen

har därför ansetts att det inte längre är tillåtet för domstolarna att tillämpa straffbestämmelser i förordningar.¹⁰ Detta står i samklang också med legalitetsprincipen.

Kravet på stiftad lag samt legalitetsprincipen är särskilt viktiga rättsstatliga regleringsgarantier. Flera av grundrättighetsbestämmelserna medger undantag med stöd av lagreservationer. En lagreservation är en norm enligt vilken närmare bestämmelser om någon grundläggande fri- och rättighet ges genom lag. Lagreservationer garanterar att besluten fattas demokratiskt. Som rättsstatsmanifestationer slår de vidare fast respektive grundrättighets innehåll samt de parlamentariska tillämpningsramarna. Också den straffrättsliga legalitetsprincipen samt kravet på stiftad lag är enligt mitt förmenande i stort sätt likadana uttryck för demokratiskt beslutsfattande och rättsstatsidén. Med hjälp av dem är det möjligt att precisera de statsförfattningsbaserade förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter.¹¹ Som straffrättslig konsekvens kan ytterligare nämnas att medborgarna skall skyddas mot omotiverad användning av straffrättssystemet.¹²

Enligt kravet på noggrann avgränsning och exakthet skall den precisa innehållsmässiga begränsningen av en grundläggande fri- och rättighet framgå av lagen.¹³ Den straffrättsliga legalitetsprincipen inbegriper en underordnad princip, enligt vilken kriminaliseringarna skall vara tillräckligt exakta. Detta begränsar också användningen av s.k. blankettstraffbestämmelser. Dessa kännetecknas av att det egentliga straffhotet och den straffbelagda gärningsbeskrivningen finns i separata bestämmelser.

Förhållandet mellan legalitetsprincipen, kravet på stiftad lag och kravet på noggrann avgränsning och exakthet

För legalitetsprincipens del var situationen före grundrättighetsreformen otillfredsställande i Finland. I den gamla finska regeringsformen fanns ingen bestämmelse om den straffrättsliga legalitetsprincipen.¹⁴ Bestämmelsen fogades till grundlagen först i samband med reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna år 1995.¹⁵ Att den finska straffrätten grundade sig på legalitetsprincipen rådde det visserligen inte heller tidigare någon oklarhet om.¹⁶ Med hänsyn till det rådande rättsläget hade det således inte varit nödvändigt att inkludera legalitetsprincipen i reglerna om grundläggande fri- och rättigheter. Om principen inte hade integrerats i de grundläggande fri- och rättigheterna hade det emellertid uppstått stora problem, i synnerhet till följd av att straffrätten till naturen inkräktar på medborgarnas fri- och rättigheter.

Den straffrättsliga legalitetsprincipen och kravet på stiftad lag har en liknande kärna. Båge förutsätter att regleringen bygger på skriven lag; regelkomplex som endast har förordningsunderlag är följaktligen otillräckliga. Också kravet på noggrann avgränsning och exakthet motsvarar till innehållet två av de underordnade principerna till legalitetsprincipen, obestämdhetsförbudet och analogi-

förbudet. I dagens grundlagsutskottspraxis läggs stor vikt vid kravet på exakta kriminaliseringar. Utskottet har förutsatt att varje brottsbeskrivning skall vara tillräckligt klart formulerad så att det utifrån lydelsen skall vara möjligt att förutse om någon viss verksamhet eller underlåtenhet är straffbar eller inte.¹⁷ Detta är bl.a. ur rättsskyddssynpunkt särdeles viktigt.

Riksdagens lagutskott anförde i samband med grundrättighetsreformen att bestämmelsen om legalitetsprincipen skulle skrivas på så sätt att straffbarheten skulle gälla gärningar som enligt lag *uttryckligen* är straffbara.¹⁸ Lagutskottet föreslog med andra ord att legalitetsprincipselementen, obestämdhetsförbudet och analogiförbudet, uttryckligen skulle ha nämnts i bestämmelsen. Grundlagsutskottet motsatte sig dock detta med hänvisning till de allmänna förutsättningar för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter som utskottet hade formulerat. Förutsättningarna i fråga omfattar kravet på exakthet och noggrann avgränsning.¹⁹ När man nu föreslår att strafflagen skall kompletteras med en bestämmelse om legalitetsprincipen, ingår ordet "uttryckligen" i den föreslagna lydelsen.²⁰ Man kan läsa grundlagutskottets uttalanden om det sistnämnda förslaget så att utskottet förhöll sig litet positivare till ordet "uttryckligen".²¹

Legalitetsprincipen har på sistone fått en mycket central ställning, till en del tack vare den koncentrationsprincip som har omfattats vid totalrevideringen av strafflagen. Kravet på exakta kriminaliseringar har däremot fått en viktig ställning i grundlagsutskottets praxis. Man kan nog säga att den straffrättsliga legalitetsprincipen tillsammans med kravet på stiftad lag samt kravet på exakthet och noggrann avgränsning utgör grunden för vad som skall krävas av straffrättsbestämmelser. Samtliga faktorer kompletterar här varandra.

Principen om människovärdets okränkbarhet – rättsskyddskravet – kravet på respekt för människorättsförpliktelser

Principen om människovärdets okränkbarhet

Enligt 1 § grundlagen skall konstitutionen trygga människovärdets okränkbarhet och den enskilda människans frihet och rättigheter samt främja rättvisa i samhället. Ur detta har *Ari-Matti Nuutila* härlett den straffrättsliga, till kriminaliseringsprinciperna hörande principen om människovärdets okränkbarhet.²² I Finland har principen traditionellt inte räknats till kriminaliseringsprinciperna.

Nuutila anser att principen om människovärdets okränkbarhet är för det första ett uttryck för frihets- och jämlikhetsrättigheter. När man dryftar förhållandet mellan en kriminalisering och människovärdet beaktar man både det som skyddas och det sätt på vilket förmånen eller intresset skyddas. Sålunda kopplar principen om människovärdets okränkbarhet i första hand samman frågan om kriminaliseringarna är berättigade med rättsstatliga frihets- och jämlikhetsresonemang, som stipulerar att alla människor skall bemötas på samma sätt och som förbjuder alltför stora ingrepp i individens frihetssfär. För det andra innebär principen om människovärdets okränkbarhet enligt Nuutila ett förbud mot

objektivt straffansvar. Av den straffrättsliga skulden skall man kunna förutsätta antingen en uppsåtlig eller åtminstone en oaktsam inställning till den kriminaliserade gärningen. Att principen om människovärdets okränkbarhet ses som en kriminaliseringsprincip betyder med andra ord att skuldprincipen hänförs till kriminaliseringsprinciperna, vilket vanligtvis inte har gjorts i Finland.²³ För straffrättsligt ansvar skall ytterligare förutsättas att gärningsmannen hade kunnat handla annorlunda.²⁴

Principen om människovärdets okränkbarhet kan enligt min mening anses omfatta också kravet att det straffrättsliga systemet skall vara humant. *Raimo Lahti* har definierat det straffrättsliga humanitetskravet på följande sätt: "Straffrättssystemets funktion och struktur bestäms så att systemet i fråga står i samklang med människovärdet, den enskildes integritet och de övriga människorättsprinciperna."²⁵ Det straffrättsliga systemet orsakar i sig lidande. Därför kan kravet på ett humant straffrättssystem redan anses höra till de grundläggande elementen i den rättsstatliga straffrätten.²⁶ Kravet på en human straffrätt gör det möjligt att på kriminaliseringsprincipsnivån kritisera även alltför långtgående kriminaliseringar – eller t.ex. alltför ingripande husrannsaktionsbefogenheter. Detta talar för att humanitetskravet skall ses som en del av principen om människovärdets okränkbarhet.

Rättsskyddskravet och kravet på respekt för människorättsförpliktelser

Principen om människovärdets okränkbarhet har ingen direkt motsvarighet bland förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter. Principen har dock likheter med två av begränsningsförutsättningarna i fråga, nämligen rättsskyddskravet och kravet på respekt för människorättsförpliktelser.

Av förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter är det rättsskyddskravet som med tanke på straffrättssystemet måhända orsakar minst problem. Grundlagsutskottet har konstaterat att rättsskyddskravet inte utgör något strafflagstiftningsproblem, eftersom straffrättskipningen omfattar vissa grundlagstryggade rättsskyddsåtgärder.²⁷ Sådana rättsskyddsgarantier är enligt 21 § grundlagen t.ex. offentligheten vid handläggningen, rätten att få motiverade beslut och rätten att söka ändring. I de internationella konventioner om mänskliga rättigheter som är bindande för Finland finns ytterligare rättskipningsrelaterade rättsskyddskrav.²⁸

Med hänsyn till kriminaliseringarna kunde rättsskyddskravet aktualiseras t.ex. i situationer där man försökte införa en kriminalisering som ledde till en ojämlig behandling av människor eller där man föreskrev att den rättsliga behandlingen av någon viss kriminalisering alltid skall ske inom stängda dörrar. En sådan kriminalisering – eller brottmålsrättegången i fråga – skulle strida mot de för Finland förpliktande internationella konventionerna. Argumenten för detta slags kriminaliseringar står att finna såväl i principen om människovärdets okränkbarhet som i det rättsskyddskrav som är inbyggt i förutsättningarna för

begränsning av grundläggande fri- och rättigheter.

Grundrättighetsinskränkningarna får inte heller stå i strid med Finlands internationella förpliktelser vad gäller de mänskliga rättigheterna.²⁹ Ett av syftena med 1995 års reform av de grundläggande fri- och rättigheterna var också att stärka de internationella mänskliga rättigheternas ställning i den finska rätten.³⁰ I grundlagsutskottets betänkande om reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna anförs att vårt system genom denna ytterligare närmas de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter, varför det är mycket angeläget att tolkningen av de nationella grundläggande fri- och rättigheterna och de internationella mänskliga rättigheterna harmoniseras.³¹ Med hänsyn till straffrättsystemet betyder kravet att de mänskliga rättigheterna skall respekteras att det finska straffrättsliga systemet inte får strida mot Finlands internationella människorättsförpliktelser, vilket i sig är självklart.

Det nämndes redan att principen om människovärdets okränkbarhet omfattar kravet att det straffrättsliga systemet skall vara humant. Detta betydde i sin tur att det straffrättsliga systemet skall stå i samklang med människorättsförpliktelserna.³² Principen om människovärdets okränkbarhet gav också uttryck för frihets- och jämlikhetsrättigheter samt skuldprincipen. Trots att även skuldprincipen eventuellt kunde härledas ur människorättsförpliktelserna, är den innehållsligt exakt definierad i straffrätten och i kriminalpolitiken. Principen om människovärdets okränkbarhet har ett avsevärt medelbart stöd i förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter. Helt härrör den emellertid inte från dessa.

Principen om skyddsintressen – godtagbarhetskravet

Principen om skyddsintressen

Det anses allmänt att för samtliga kriminaliseringar måste kunna anföras ett rättsligt skyddat intresse (rättsgod). Det ursprungliga syftet med begreppet skyddsintresse var lagstiftningskritiskt. Som brott skulle avgränsas bara de gärningar bakom vilka ett skyddsintresse stod att finna.³³ Avsikten var att minska strafflagsanvändningen. Historiskt sett har begreppet sina rötter i 1800-talets klassiska straffrätt och kan i själva verket sägas bottna i upplysningstida filosofi och samhällsfördragstänkande.³⁴

Diskussionerna om skyddsintressen har i synnerhet tidigare ofta förts på en "metarättslig" nivå. Fortfarande i dag behandlas i den tyska litteraturen läran om skyddsintressen många gånger mycket allmänt; i linje med detta ter sig resultaten något diffusa.³⁵ Samtidigt glömmer man ofta att det straffrättsliga systemet måste kunna berättigas på ett så entydigt sätt som möjligt redan därför att man här förfogar över medel som ingriper i människornas frihet och egendom.

Behållningen av detta slags resonemang ligger dock i att det explicit sägs att skyddsintressena måste ha en viss värdeladdning.³⁶ Nära anknytning till begreppet

skyddsintresse är värdeomdömen om vad som över lag kan kriminaliseras. Bedömningsfunktionen framgår av det faktum att det straffrättsliga systemet inte kan skydda mot all verksamhet som stör samhällslivet; de objekt som åtnjuter systemskydd kvalificerar sig utifrån vissa grundläggande egenskaper.³⁷ I detta sammanhang är det dock skäl att komma ihåg att den bedömning som hänför sig till skyddsintressena alltid är relativ och förutsätter en viss förhandsuppfattning om vad som bör skyddas och vilken funktion systemet har. Den skyddsintresserelaterade avvägningen förutsätter med andra ord en kriminalpolitisk ideologi.

I dag anses det ofta att skyddsintressena har sina rötter – åtminstone delvis – i de grundläggande fri- och rättigheterna.³⁸ Grundrättighetsreglerna hör till den positiva lagstiftningen och då rent av till den lagstiftning som är allra svårast att ändra. Om man stötte på någon ny skadlig beteendeform, skulle det för kriminalisering åtminstone i teorin förutsättas att man först ändrade reglerna om grundläggande fri- och rättigheter eller genom tolkning utvidgade skyddet för fri- och rättigheterna i fråga. Det är följaktligen motiverat att fullständigt återföra de viktigaste skyddsintressena på de grundläggande fri- och rättigheterna. Som exempel kan nämnas liv, hälsa, frihet, kroppslig integritet och egendom. Detta behöver likväl inte gälla för samtliga skyddsintressen. Det är svårt att se att de skyddsintressen som ligger bakom t.ex. de ekonomiska brotten skulle falla tillbaka på de grundläggande fri- och rättigheterna annat än indirekt. I linje med samhällsutvecklingen bör det i själva verket vara möjligt för lagstiftaren att utvidga sfären av skyddsintressen utan att ändra bestämmelserna om grundläggande fri- och rättigheter.³⁹ Att skyddsintressena har ett åtminstone medelbart samband med grundrättigheterna ger i varje fall ett avsevärt starkare underlag för kriminalisering än det teoretiserande kring läran om skyddsintressen som i sista hand bottnar i samhällsfördragstänkande.⁴⁰ I ljuset av det som har anförts förefaller det inte heller nödvändigt att uttömmande definiera skyddsintresse – eftersom begreppet som känt är delvis beroende av den bedrivna samhällspolitiken.

Den omständigheten att en kriminalisering alltid skall kunna förankras i något skyddsintresse räcker ännu inte. Bakom det intresse som skyddas måste finnas ett syfte. Vid kriminalisering av något specifikt beteende eller någon specifik underlåtenhet tror lagstiftaren sig kunna inverka på hur aktörerna i samhället beter sig.⁴¹ Lagstiftaren går med andra ord ofta till syvende och sist in för allmänprevention. Kriminaliseringarna förutsätts då ha en viss effekt.⁴² En sådan kriminalisering som inte hade någon faktisk inverkan på de samhälleliga aktörerna kan inte godtas.

Det aktuella skyddsintresset skall också bindas till den rådande rättsuppfattningen i samhället. Det är högst sannolikt att den strafflagsbestämmelse som stred mot folkets uppfattning om vad som är rätt och riktigt inte skulle iaktas. Om kriminaliseringen inte svarade mot medborgarnas rättsuppfattning, skulle den sakna allmänpreventiv verkan och kunde således inte över huvud taget

betraktas som effektiv. Man kan emellertid inte sätta likhetstecken mellan å ena sidan samtliga kriminaliseringar som medborgarna upplever som viktiga och som motsvarar deras rättskänsla, å andra sidan effektivitetskravet. Medborgarnas rättsuppfattning kan nämligen variera. Aktörerna i samhället kan vägra att se någon viss straffrättslig norm som berättigad. Det kan t.ex. hända att en vägtrafikant anser trafikstraffrätten vara alltför sträng, varför han eventuellt inte erkänner statsmaktens rätt att bestraffa honom för fortkörning.⁴³ Man kan i varje fall säga att de gärningar som skall kriminaliseras återspeglar vissa värderingar. Att dessa värderingar är objektiva och således förenliga med folkets rättsuppfattning utesluter inte att de måhända strider mot någon samhällsaktörs subjektiva värderingar.⁴⁴ Det straffrättsliga systemet skall "balansera" mellan värderingarna i fråga och försöka finna det alternativ som effektivast leder till största möjliga totala nytta med minsta möjliga frihetsinskränkningar i förhållande till aktörerna i samhället.⁴⁵

Det har redan konstaterats att skyddsintressena har en viss värdeladdning. Att skyddsintressena ger uttryck för olika värderingar gör det möjligt att relatera straffen till skyddsintressenas värde och till kränkningen av skyddsintresset i fråga. Samtliga brott kan inte medföra lika stränga straff, utan straffet skall stå i ett riktigt förhållande till den begångna gärningen och dess farlighet. Också det på vilket sätt skyddsintresset kränks påverkar straffet. Uppsåtliga brott medför således strängare straff än oaktsamma. I princip bestraffas också handlingsdelikten strängare än faredelikten, eftersom kränkningen av skyddsintresset inte är konkret vid de senare utan man blir tvungen att ty sig till teoretiska konstruktioner av olika slag. Det har t.ex. ansetts att värdet av ett rättsligt skyddat intresse sjunker när den som förfogar över intresset inte ostört kan njuta av det.⁴⁶

Principen om skyddsintressen omfattar sällan något klart och entydigt krav på att straffhotet skall bindas till skyddsintresset. Vid straffmätningen tillämpas däremot proportionalitetsprincipen, som säger att brottets klandervärdhet och straffet skall stå i ett riktigt förhållande sinsemellan. Vidare skall de straff som döms ut för brott av olika klandervärdhetsgrad enligt proportionalitetsprincipen stå i ett rättvist förhållande till varandra, och på motsvarande sätt skall de brott som är lika klandervärda bestraffas lika strängt.⁴⁷ Proportionalitetsprincipen framgår av 6 kap. 1 § strafflagen: Straffet skall utmätas så att det står i rättvist förhållande till brottets skadlighet och farlighet samt till den skuld gärningsmannen ådagalagt i brottet.⁴⁸ Principen är viktig också när det gäller att trygga det straffrättsliga systemets koherens.

Det kunde eventuellt vara motiverat att dryfta proportionalitetsprincipens ställning också på kriminaliseringsprincipsnivån. Med hjälp av proportionalitetsprincipen kunde man bedöma hur straffet skall relateras till kränkningen av ett skyddsintresse samt hur effektivt straffhotet är. På kriminaliseringsnivån skulle proportionalitetsprincipen för det första och i första hand få tolkningshjälp av den straffmätningrelaterade proportionalitetsprincipen. För det andra

skulle det krav på proportionalitet som ingår i förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter utgöra tolkningsunderlag. Av kriminaliseringsprinciperna har det senare proportionalitetskravet, som behandlas nedan, ofta ansetts referera till ultima ratio-principen samt principen om nytto- och skadebaserad avvägning. Själv anser jag att kravet på proportionalitet kunde utsträckas också till principen om skyddsintressen och då närmare bestämt frågeställningen om straffhotet skall bindas till det rättsligt skyddade intressets vikt eller värde.⁴⁹ För det tredje kan tolkningsvägledning stå att finna i den europarättsliga proportionalitetsprincipen, som har spelat en viktig roll när det gäller att dimensionera bruket av rättsliga sanktioner, t.ex. sådana som bestäms på administrativ väg.⁵⁰

Godtagbarhetskravet

Godtagbarhets- eller nödvändighetskravet anger att begränsningarna av grundläggande fri- och rättigheter skall vara dikterade av tungt vägande samhälleliga skäl.⁵¹ För kriminaliseringarnas del måste enligt grundlagsutskottet "ett vägande samhälleligt behov av inskränkningar kunna påvisas. Också grunden för inskränkningarna måste vara godtagbar inom systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna."⁵² Utskottet anser att kriminaliseringarna således skall förankras både i det samhälleliga behovet av kriminalisering och i hela komplexet av grundläggande fri- och rättigheter. På så sätt bildar grundrättigheterna enligt utskottets mening en helhet; de skall följaktligen inte behandlas separat.⁵³

Godtagbarhetskriteriet förutsätter en intresseavvägning mellan den förmån som skall skyddas och den rättighet som skall begränsas. Intresseavvägningen kan ske mellan två grundläggande fri- och rättigheter, varvid den ena inskränks för att trygga den andra. Här bör grundrättighetssystemet ses som en helhet och den andra grundläggande fri- och rättigheten begränsas i så liten utsträckning som möjligt.⁵⁴ Man skall med andra ord så långt möjligt försöka realisera bägge grundrättigheter. Intresseavvägning kan aktualiseras också i de situationer där lagstiftaren enligt 22 § grundlagen fullgör sin skyldighet att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Lagstiftaren kan då bli tvungen att begränsa någon viss grundrättighet för att tillförsäkra en annan.⁵⁵ Ytterligare är det skäl att ta upp de situationer där godtagbarhetskriteriet inte är integrerat i grundrättighetssystemet men ändå utgör en acceptabel grundrättighetsbegränsande grund. I dylika fall måste man med fog kunna förutsätta en strängare kontroll i fråga om acceptabiliteten av den specifika inskränkningens grund.^{56 57}

Förhållandet mellan principen om skyddsintressen och godtagbarhetskravet

I fråga om intresseavvägning påminner godtagbarhetskriteriet i mycket om principen om skyddsintressen. Principen om skyddsintressen innebär också att man tar ställning till om något skyddsintresse är så pass viktigt och värt att värna att

det i detta sammanhang är berättigat att begränsa grundläggande fri- och rättigheter. Kort sagt gäller det att skydda ett skyddsintresse och att inskränka ett annat. Om man vill härleda de straffrättsligt skyddade intressena i sin helhet ur de grundlagstryggade grundrättigheterna, är det som har anförts direkt tillämpligt på de straffrättsliga lagstiftningssituationerna. Det är dock skäl att närmare fästa avseende vid också det straffrättsliga perspektivet. I grundlagsutskottets praxis har godtagbarhetskriteriet inte visat sig vara alltför besvärligt. Därför vore det nödvändigt att situationerna behandlades och analyserades mer ingående just ur ett straffrättsperspektiv – grundrättighetsperspektivet inte att förglömmas.

Att det allmänna enligt 22 § grundlagen skall se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses, är också en betydande skillnad i och med att skyldigheten kan anföras som skäl för kriminalisering. Till principen om skyddsintressen hör ingen sådan skyldighet, vilket innebär att principen blir mer utpräglat restriktiv.⁵⁸ Sambandet mellan skyddsintressen som obetingat härleds ur de grundläggande fri- och rättigheterna och det allmännas skyldighet att trygga fri- och rättigheterna i fråga kan medföra också en oförutsedd risk att straffrättssystemet helt omotiverat expanderar, vilket redan tidigare konstaterades, samt att det hela är "skenbart" enkelt att motivera.

Det vore eventuellt mer korrekt att betrakta godtagbarheten i viss mening som en del av principen om skyddsintressen. Ingendera utesluter den andra, utan bägge snarare stöder och kompletterar varandra. Principen om skyddsintressen har sedan länge vuxit fram som en del av straffrätten – som en del av den materiella lagstiftningen eller som en del av teorin inom den materiella rätten på något visst område. Godtagbarhetskriteriet "förstärker" och stabiliserar i sin tur rättsläget. I detta sammanhang kunde man tala om ett slags dialektik mellan kriminaliseringsprinciperna och de grundläggande fri- och rättigheterna.

Ultima ratio-principen – kravet på proportionalitet

Ultima ratio-principen

För att en kriminalisering skall kunna godtas räcker det inte bara med att behovet att skydda något visst intresse kan motiveras utifrån principen om skyddsintressen. Straffrätten skall vara det yttersta medlet. Straffrätten innebär det största ingreppet i något samhällligt problem. Enligt *Tapio Lappi-Seppälä* får straffrättssystemet inte användas, om det hade varit möjligt att tillämpa någon annan metod som är mindre skadlig än strafflagen och inte så ingripande i den enskildes fri- och rättigheter. Detta alternativa system skall också vara moraliskt mer acceptabelt, till sin effekt skäligen närma sig det straffrättsliga systemet och till rimliga kostnader kunna verkställas.⁵⁹

Om principens innebörd råder – åtminstone i den finska rättslitteraturen – inte full enighet. Principen kan ses som blott och bart en kriminalpolitisk maxim, som saknar värde – i praxis – som straffrättslig rättsprincip.⁶⁰ Principen gör

det möjligt att kritisera rent av hela det straffrättsliga systemet och då i form av kravet att det straffrättsliga systemet i sin helhet skall upphävas.⁶¹ Här utgås från att det straffrättsliga systemet saknar berättigande, att systemet anses vara etiskt a priori fel.⁶²

Sin största betydelse har ultima ratio-principen som kriminalpolitisk maxim. Då kan kriminalpolitiken inte klassificeras uteslutande som straffrättspolitik. Att sätta likhetstecken mellan kriminalpolitiska, brottspreventiva och straffrättspolitiska begrepp utgör det största hindret mot en rationell diskussion.⁶³ Å andra sidan betyder detta oundvikligen att straffrätten bara blir ett medel bland andra samhällseliga påverkningsmedel. Detta skall dock inte ses som negativt i sammanhanget. Att kriminalpolitiken kompletteras med andra än straffrättsliga medel ökar inte användningen av straffrättssystemet, tvärtom. Om vi håller oss till godo endast med den styrning som sker via bestämmelserna och normerna i strafflagen, begränsar vi oss till straffrättspolitiken, och saknar alternativ. När kriminalpolitiken således definieras extensivt blir det möjligt att iaktta ultima ratio-principen. Med stöd av principen kan man även kritisera de särskilda bestämmelserna i strafflagstiftningen samt den framtida utvecklingen.⁶⁴

Ultima ratio-principen förutsätter alltid en avvägning mellan de medel som står till buds. Något av de medel som är föremål för avvägningen måste väljas – också det att inga åtgärder vidtas räknas här som medel. Vid valet skall beaktas det alternativa, dvs. icke-straffrättsliga, medlets ändamålsenlighet och eventuella skadeverkningar.⁶⁵ Det alternativa medlets ändamålsenlighet och skadeverkningar skall jämföras med det straffrättsliga systemets eventuella ändamålsenlighet och skadeverkningar. I vilken utsträckning de alternativa medlen ingriper i medborgarnas fri- och rättigheter är en omständighet som också skall beaktas. När ett alternativt medel övervägs gäller följande tågordning:

1. autonomiingreppets utsträckning – minsta möjliga ingrepp skall väljas
2. skyddsintressets vikt – vilken vikt skyddsintressets tillmäts påverkar valet av medel; skall det straffrättsliga systemet användas t.ex. bara vid allvarliga eller medelallvarliga brott
3. medlens ändamålsenlighet
4. medlens eventuella skadeverkningar

Kravet på proportionalitet

Grundlagsutskottet har definierat kravet på proportionalitet på följande sätt:

”De [inskränkningarna] bör vara nödvändiga för att uppnå ett acceptabelt syfte. Vissa inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna är tillåtna bara om målet inte kan nås genom mindre ingrepp i rättigheterna. Inskränkningarna får inte gå längre än vad som kan motiveras med beaktande av vikten av ett samhälleligt intresse som ligger bakom inskränkningen i relation till det rättsgoda som skall inskränkas.”⁶⁶

Att inskränkningarna för det första skall vara nödvändiga för att uppnå ett acceptabelt syfte förutsätter att det godtagbara syftet med inskränkningen och grundrättigheten i fråga vägs mot varandra. Grundrättigheten begränsas med andra ord i något visst syfte. Syftet bottnar ofta i samhällseliga eller politiska ändamålsenlighetssynpunkter. Med inskränkningen strävas t.ex. efter att öka tryggheten i samhället. Då skall man först bedöma hur acceptabel samhällstrygghetsaspekten är utifrån godtagbarhetskravet, varefter man överväger hur nödvändigt det är att begränsa exempelvis friheten för samhällstrygghetens skull. På så sätt har kravet på proportionalitet ett mycket nära samband med godtagbarhetskriteriet, vilket visar att också förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter är fast förbundna. För kriminaliseringarnas del förutsätter kravet på proportionalitet att man tar ställning till frågan om kriminaliseringen över lag är nödvändig för att trygga bakomliggande skyddsintressen – eller grundläggande fri- och rättigheter.⁶⁷

Av kravet på proportionalitet följer för det andra att inskränkningar är tillåtna bara om det godtagbara målet inte kan nås genom mindre ingrepp i rättigheterna. Om det är möjligt att uppnå samma mål på annat sätt än genom att begränsa grundrättigheten, skall detta medel i första hand tillämpas.

Förhållandet mellan ultima ratio-principen och kravet på proportionalitet

Kravet på proportionalitet har jämförts med ultima ratio-principen.⁶⁸ Ståndpunkten att de två kraven innehållsligt är likartade kan man på goda grunder omfatta. Den straffrättsliga ultima ratio-principen är en rättsområdesspecifik princip som begränsar användningen av (straffrätts)systemet, en kriminalpolitisk maxim, som måste beaktas om man också i framtiden vill ha ett humant straffrättsligt system, baserat på respekten för människans grundläggande fri- och rättigheter. Det i proportionalitetskravet integrerade kravet på inskränkningar som yttersta medel är däremot allmänt. Där sägs ingenting om hur inskränkningarna skall göras; kravet i fråga är i princip tillämpligt på samtliga begränsningar av grundläggande fri- och rättigheter oberoende av begränsningsmetod. Man kunde således resonera som så att den straffrättsliga ultima ratio-principen kommer till uttryck också "inom" kravet på proportionalitet i form av en integrerad områdesspecifik princip, som blir tillämplig i första hand vid sådana inskränkningar av grundläggande fri- och rättigheter som har sin grund uttryckligen i det straffrättsliga systemet.

Principen om nytto- och skadebaserad avvägning – kravet på proportionalitet

Principen om nytto- och skadebaserad avvägning

Om en kriminalisering är godtagbar för att trygga ett visst skyddsintresse, och det inte existerar något annat medel, måste den nytta som kriminaliseringen medför ytterligare vara större än den skada som kriminaliseringen orsakar.⁶⁹ För

att den kriminaliseringsrelaterade nyttan och skadan skall kunna bedömas förutsatts att de kriminalpolitiska målen slås fast.

Av kriminaliseringarnas skadeverkningar kan för det första nämnas det lidande som den besträffade utsätts för. En kriminalisering innebär alltid ingrepp i den enskildes fundamentala fri- och rättigheter. I dag går man allt mera in för att legitimera straffrätten på grundrättighetsnivån och då framstår de största skadorna just som inskränkta verksamhetsbetingelser för gärningsmannen.⁷⁰ Redan dessa skadeverkningar talar för att nyttan måste vara anseelig. För det andra orsakar kriminaliseringarna skador på straffverkställighetsnivån.⁷¹ Också den brottslighetsanknutna övervakningen och brottsutredningen samt de kostnader som dessa föranleder kan räknas till kriminaliseringarnas skadeverkningar. En mycket betydande skada representerar även den straffrättsliga inflation som följer av alltför många kriminaliseringar. När allting är förbjudet, är ingenting egentligen förbjudet, påpekar *Tapio Lappi-Seppälä* lakoniskt.⁷² Av skadorna skall ytterligare nämnas de kriminaliseringsrelaterade biverkningarna. Dessa kan vara menliga, t.ex. den övriga brottslighet som direkt hänför sig till narkotikabrottsligheten.⁷³ Som sista skadeverkning skall nämnas att otrygghetskänslan eventuellt växer i samhället i linje med att brottsligheten ökar, samhällsfriden rubbas. Det är i varje fall skäl att minnas att denna skada på teorinivån inte finns förrän gärningen är kriminaliserad.⁷⁴ De kriminaliseringsrelaterade skadeverkningarna är i korthet följande:

- lidande och inskränkta verksamhetsbetingelser för gärningsmannen
- samhälleliga sidoverkningar
- straffrättslig inflation
- kostnader och resursbehov för samhället
  - övervakningsnivån
  - verkställighetsnivån
- eventuellt ökande otrygghetskänsla – rubbad samhällsfrid.⁷⁵

Den kriminaliseringsrelaterade nyttan är i första hand preventiv. Syftet med kriminaliseringar är att förebygga brottslighet. Med kriminaliseringar strävar man efter att människorna inte skall handla på det sätt som kriminaliseringen förbjuder.⁷⁶ Det kan rent av hävdas att de rättskränkningar som till följd av kriminaliseringar har undvikits kan inkluderas i kriminaliseringsnyttan.⁷⁷ Denna nytta vilar på en rätt bräcklig grund och kan givetvis inte grunda sig på annat än en hypotes om kriminaliseringarnas effekt när det gäller att få människorna att avstå från något visst beteende. Det kan hända att nyttan då anses omfatta även trygghets- och välfärdsökningen.⁷⁸ Detta är problematiskt redan därför att man genom att skapa kriminaliseringar också skapar brottslighet. På teorinivån är det således tvivelaktigt att tala om ökad trygghet och välfärd genom kriminaliseringar, när det på samma teoretiska nivå inte har funnits brottslighet före krimi-

naliseringar. Kriminologiska undersökningar om den preventiva nyttan – och vidare om välfärds- och trygghetsökningen – vore ytterst viktiga.

Till nyttan kan också mer generellt räknas t.ex. de samhälleliga kohesionsverkningarna samt de strafflagsförankrade moraliska och kulturella betydelse som ger upphov till och uttrycker sociala värderingar. Då betraktas straffrätten inte bara ur ett mål-medel-perspektiv, utan straffrätten och straffrättssystemet ses mer allmänt som en social institution bland andra institutioner, såsom familj och skola.⁷⁹ Det vore i sig motiverat med ett utvidgat nyttobegrepp av det slag som har nämnts, förutsatt att också de kriminalpolitiska syftemålen var brett upplagda och att kriminalpolitiken uppfattades extensivt, och inte bara som straffrättspolitik. Nyttan i fråga kan inte tillskrivas kriminaliseringarna annat än jämsides med preventionseffekten, således inte självständigt.⁸⁰ Den allmänpreventiva effekten kan också ensam räcka som nytta, de övriga omständigheterna kan det inte. Man torde i själva verket kunna säga att den kriminaliseringsrelaterade nyttan skall uppfattas snävt, medan de kriminaliseringsrelaterade skadeverkningarna skall uppfattas extensivt.

Som kriminaliseringsprincip är principen om nytto- och skadebaserad avvägning särskilt viktig eftersom avvägningen alltid kan kanaliseras till det praktiska planet. Av kriminaliseringsprinciperna är principen den som mest utpräglat är praktiskt kriminalpolitisk till naturen. Den är viktig när det gäller att anlägga ett övergripande samhällsperspektiv.⁸¹ Avvägningen mellan nytta och skada förutsätter också praktiska ställningstaganden i konkreta situationer. *Tapio Lappi-Seppälä* påpekar att det vid avvägningen är frågan om värdebaserade meningsskiljaktigheter, där det inte är möjligt att finna en enda "allmängiltig eller riktig" lösning. Kontroverserna kan endast jämnas ut.⁸² Med tanke på konsekvenserna för samhället är det likväl alltid motiverat att väga nytto- och skadeaspekter mot varandra. Om det föreslogs att t.ex. förtäring av alkohol på allmän plats skall kriminaliseras, skulle skadan i form av ökade övervakningskostnader i praktiken bli anseelig; samtidigt kunde man fråga sig vilket intresse man avsåg att skydda och vilket medel som vore bättre lämpat än det straffrättsliga systemet. Samma avvägning är på sin plats också vid argumentering för s.k. nolltolerans.⁸³ Om det allmänna tog fasta på alla, t.o.m. obetydliga brott, skulle nog skadan ofta överstiga nyttan, i synnerhet i situationer där nyttan framträder bara på symbolplanet.

Förhållandet mellan principen om nytto- och skadebaserad avvägning och kravet på proportionalitet

Det har hävdats att kravet på proportionalitet⁸⁴ också kan jämföras med principen om nytto- och skadebaserad avvägning.⁸⁵ Detta kunde anses referera till proportionalitetskravets tredje element, enligt vilket inskränkningarna inte får gå längre än vad som kan motiveras med beaktande av vikten av det samhälleliga intresse som ligger bakom inskränkningen i relation till det skyddsintresse som

skall inskränkas. Här förutsätts att man ställer vikten av det bakomliggande samhällseliga intresset mot den grundrättighet eller det skyddsintresse som skall begränsas. Också principen om nytto- och skadebaserad avvägning förutsätter redan i enlighet med sitt namn att de kriminaliseringsrelaterade nytto- och skadeverkningarna vägs sinsemellan. I och med att kriminaliseringar ofta motiveras med allmänpreventiva hänsyn kunde man anse att dessa i enlighet med proportionalitetskriteriet skall vara riktigt dimensionerade i förhållande till det skyddsintresse – eller den grundläggande fri- och rättighet – som skall inskränkas.

Om kravet på proportionalitet konstateras i grundlagsutskottspraxis att en kriminalisering skall vara nödvändig för att skydda det bakomliggande rättsobjektet.⁸⁶ Till denna del kan principen om nytto- och skadebaserad avvägning härröras redan från det nödvändighetskriterium som ingår i kravet på proportionalitet. Förhållandet mellan vikten av ett intresse och inskränkningen av detta eller någon grundläggande fri- och rättighet kunde tillmätas relevans vid kriminalisering – eller snarare vid påföljdsval och bestämning av maximi- och minimistraff. Kravet på proportionalitet är således tillämpligt på kriminaliseringar; det tillför rent av den straffrättsliga diskussionen någonting nytt.

I egenskap av straffrättslig kriminaliseringsprincip återförs principen om nytto- och skadebaserad avvägning inte särskilt väl på det proportionalitetskrav som är integrerat i grunderna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter, trots att så har hävdats. Där finns visserligen samma slags element, men inte i tillräcklig mån. Principen om nytto- och skadebaserad avvägning är en bedömningsmodell som är betingad av praktiska kriminalpolitiska skäl; den förutsätter kriminalpolitiska mål. Det vore oöverlagt att glömma de tankar om "pragmatiska" nytto- och skadeverkningar som framfördes under årtiondenas förlopp och föra diskussionen uteslutande på grundrättighetsnivån. Det vore också alltför enkelt att direkt sätta likhetstecken mellan de båda kraven eller principerna. Kravet på proportionalitet erbjuder likväl straffrättssystemet någonting nytt, i synnerhet som straffrätten inte längre kan särskiljas från systemet med grundläggande fri- och rättigheter. Utifrån proportionalitetskriteriet kan t.ex. påföljdsöverbäganden kopplas till inskränkningen av grundrättigheter. I detta sammanhang är det emellertid möjligt att beakta nytto- och skadeaspekter. På principnivån vore det kanske motiverat att försöka utveckla den straffrättsliga proportionalitetsprincipen så att den kan svara mot de utmaningar som det straffrättsliga systemet, systemet med grundläggande fri- och rättigheter samt också den internationella kriminalpolitiken ställer.

Avslutning

Förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter måste beaktas vid framtida kriminaliseringar. I grundlagsutskottets praxis har detta redan gjorts. De förutsättningar för grundrättighetsbegränsning som är viktigast för straffrätten är kravet på stiftad lag och kravet på noggrann avgränsning och

exakthet, vilka delvis motsvarar den straffrättsliga legalitetsprincipen, godtagbarhetskravet, som har gemensamma drag med principen om skyddsintressen, samt kravet på proportionalitet, som har gemensamma drag med ultima ratio-principen och principen om nytto- och skadebaserad avvägning. Också kravet på en okränkbar grundrättighetsrelaterad kärna⁸⁷ skall hållas i minnet i situationer där det görs försök att införa alltför långtgående kriminaliseringar. Det är dock skäl att konstatera att kriminaliseringsprinciperna inte helt har sina rötter i förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter. Det är i själva verket befogat att se saken som så att de grundläggande fri- och rättigheterna och förutsättningarna för begränsning av dem i framtiden skall beaktas när kriminaliseringar introduceras och kriminaliseringsprinciper dryftas.

Det vore motiverat att relatera förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter till de straffrättsliga kriminaliseringsprinciperna. På så sätt får t.ex. principen om intresseskydd ytterligare stöd vad gäller tolkningen av grundrättighetssystemet; vidare förankras den också i skriven lag, inte bara i resonemang om skyddsintressen eller skyddsobjekt. Av tolkningen av förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter kan kriminaliseringsprinciperna också få sådant indirekt stöd⁸⁸ som medför att principerna kan underbyggas på ett mer övertygande sätt. Förhållandet mellan kriminaliseringsprinciperna och förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter kan karaktäriseras som dialektiskt; dialogen är kompletterande, justerande samt framför allt begränsande i fråga om de använda medlen. Även förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter stöds med andra ord i straffrättsliga situationer av kriminaliseringsprinciperna. Den vägen kunde det vara möjligt att konstruera en övergripande teori om förutsättningarna för rätten att med sanktioner begränsa fri- och rättigheter – inklusive en teori om begränsningspolitiken.

Litteratur

- Amelung, Knut: *Rechtsgutverletzung und Sozialschädlichkeit*, s. 269–279 i verket Jung, Heike – Müller-Dietz, Heinz – Neumann, Ulfrid (Hrsg.): *Recht und Moral: Beiträge zu einer Standortbestimmung*. Baden-Baden 1991.
- Craig, Paul – de Búrca, Gráinne: *EU Law: Text, cases, and materials*. Oxford University Press 1998.
- Feuerbach, Paul Joh. Anselm: *Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen peinlichen Rechts*. Gießen 1803.
- Frände, Dan: Den straffrättsliga legalitetsprincipen. Ekenäs 1989.
- Frände, Dan: Faredeliktens allmänna läror. *Oikeustiede – Jurisprudentia* 1994, s. 5–105.
- GrUB 25/1994 rd: Grundlaguskottets betänkande över regeringens proposition med förslag till ändring av grundlagarnas stadganden om de grundläggande fri- och rättigheterna (RP 309/1993 rd).
- GrUU 1/1997 rd: Grundlaguskottets utlåtande över regeringens proposition med förslag till lag om ändring av lagen om oljeskyddsfonden (RP 265/1996 rd).
- GrUU 23/1997 rd: Grundlaguskottets utlåtande över regeringens proposition med förslag till revidering av stadgandena om brott mot rättskipning, myndigheter och allmän ordning samt om sexualbrott (RP 6/1997 rd).

- GrUU 20/2000 rd: Grundlagutskottets utlåtande över regeringens proposition med förslag till bestämmelser om att göra deltagande i kriminella organisationers verksamhet till ett brott (RP 183/1999 rd).
- GrUU 22/2001 rd: Grundlagutskottets utlåtande över regeringens proposition med förslag till tillerilag samt till vissa lagar som har samband med den (RP 197/1999 rd).
- GrUU 29/2001 rd: Grundlagutskottets utlåtande över regeringens proposition till riksdagen om godkännande av vissa bestämmelser i Europarådets straffrättsliga konvention mot korruption och med förslag till ändring av vissa bestämmelser om tjänstebrott och brott som har samband med dem (RP 77/2001 rd).
- GrUU 31/2002 rd: Grundlagutskottets utlåtande över regeringens proposition med förslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror (RP 44/2002 rd).
- Hassemer, Winfried: *Kenzeichen und Krisen des modernen Strafrechts*, s. 113–125 i verket Lahti, Raimo – Nuotio, Kimmo (Eds.): *Criminal Law Theory in Transition: Finnish and Comparative Perspectives*. Helsinki 1992.
- Jareborg, Nils: *Humanitet och straffbestämning*. Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland 2000, s. 435–450.
- Jareborg, Nils: *Allmän kriminalrätt*. Uppsala 2001.
- Jescheck, Hans-Heinrich – Weigend, Thomas: *Lehrbuch des Strafrechts: Allgemeiner Teil*. 5. Aufl. Berlin 1996.
- Komm.bet. 1976:72: Riksoikeuskomitean mietintö / Straffrättskommitténs betänkande. Helsinki 1976.
- Komm.bet. 1992:3: Perusoikeuskomitean mietintö. Helsinki 1992.
- Koskinen, Pekka: *Vastaväittäjän lausunto teoksesta Nuutila, Ari-Matti: Riksoikeudellinen huolimattomuus*. Lakimies 1997, s. 946–962.
- Koskinen, Pekka: "Totalrevidering av strafflagen slutförs" – Den finska strafflagsreformen på sluttrakan. NTfK 1998, s. 271–279.
- Lahti, Raimo: *The Utilization of Criminological Research in Finnish Criminal Law Reform*, s. 39–54 i verket Lahti, Raimo – Nuotio, Kimmo (Eds.): *Towards a Total Reform of Finnish Criminal Law*. Helsinki 1990.
- Lahti, Raimo: *De grundläggande rättigheterna och straffrätten*. NTfK 1998, s. 295–307.
- Lappi-Seppälä, Tapio: *Om straffrättsystemets (externa) berättigande*, s. 73–94 i verket Berglund, Kerstin et al. (red.): *Skuldfrihet och Ansvarslöshet: En hälsning till Alvar Nelson på årsdagen av Ane den gamles barnbarn*. Helsingfors 1994.
- Lappi-Seppälä, Tapio: *Miksi rikosoikeus?*, s. 19–82 i verket Hirvonen, Ari (toim.): *Kohti 2000-luvun rikosoikeutta*. Helsinki 1994.
- Lappi-Seppälä, Tapio: *Kriminalpolitik – straffrättspolitik*. NTfK 2000, s. 113–135.
- Lappi-Seppälä, Tapio: *Proportionality and other values in the Finnish Sentencing System*, s. 401–428 i verket Flores juris et legum – festskrift till Nils Jareborg. Uppsala 2002.
- LaUU 5/1994 rd: *Lagutskottets utlåtande över regeringens proposition med förslag till ändring av grundlagarnas sadganden om de grundläggande fri- och rättigheterna* (RP 309/1993 rd).
- Lavapuro, Juha: *Only Liberties? The Constitutional Protection of Social Rights and the Question of Justiciability*. *Turku Law Journal* 2000, s. 103–126.
- Marx, Michael: *Zur Definition des Begriffs 'Rechtsgut' – Prolegomena einer materialen Verbrechenlehre*. Köln – Berlin – Bonn – München 1972.
- Minkkinen, Panu: *Straffrätten, ultima ratio-principen och den kritiska rättsläran*, s. 127–139 i verket Berglund, Kerstin et al. (red.): *Skuldfrihet och Ansvarslöshet: En hälsning till Alvar Nelson på årsdagen av Ane den gamles barnbarn*. Helsingfors 1994.
- Nuotio, Kimmo: *Teko, vaara, seuraus: rikosvastuun filosofisista, kriminaalipoliittisista ja lainopillisista perusteista*. Helsinki 1998.
- Nuotio, Kimmo: *Perusoikeuksien merkityksestä rikosoikeudessa*, s. 137–164 i verket Lämsineva, Pekka – Viljanen, Veli-Pekka (toim.): *Perusoikeuspuheenvuoroja*. Turku 1998.
- Nuutila, Ari-Matti: *Riksoikeudellinen huolimattomuus*. Helsinki 1996.

- Nuutila, Ari-Matti: *Crime, Punishment, and Fundamental Rights*. *Turku Law Journal* 2000, s. 1–18.
- Pöyhönen, Juha: *Uusi varallisuus oikeus*. Helsinki 2000.
- RP 309/1993 rd: Regeringens proposition till riksdagen med förslag till ändring av grundlagarnas stadganden om de grundläggande fri- och rättigheterna.
- RP 4/1999 rd: Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av strafflagen.
- RP 44/2002 rd: Regeringens proposition till riksdagen med förslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror.
- Roxin, Claus: *Strafrecht: Allgemeiner Teil, Band I*. München 1997.
- Schonscheck, Jonathan: *On Criminalization: An Essay in the Philosophy of the Criminal Law*. *Dordrecht – Boston – London* 1994.
- Viljanen, Veli-Pekka: *Perusoikeuksien rajoitusedellytykset*. Vantaa 2001.

Noter

- ¹ GrUU 23/1997 rd, s. 2.
- ² Det är i viss mån intressant att frågan om straffrättens samband med de grundläggande fri- och rättigheterna har tagits upp först på 1990-talet. Redan i straffrättskommitténs betänkande gestaltades dock en dylik koppling, vilket *Pekka Koskinen* påpekar. *Koskinen* 1997, s. 950–951. Se också *Komm. bet.* 1976:72, t.ex. s. 56–58 (på svenska, s. 27–29).
- ³ GrUB 25/1994 rd, s. 5.
- ⁴ RP 44/2002 rd, s. 28 ff.
- ⁵ Frände 1989, s. 25–100 och Roxin 1997, § 5 III rn 12–13.
- ⁶ Feuerbach 1803, § 19–20. Se också Frände 1989, s. 108 ff.
- ⁷ GrUB 25/1994 rd, s. 5.
- ⁸ GrUU 1/1997 rd, s. 2. Se också GrUB 25/1994 rd, s. 8, där det sägs att kriminaliseringsbestämmelser i författningar på lägre nivå än lag nödvändigt måste ändras omedelbart efter grundrättsreformen.
- ⁹ Hit hör även en av de centrala principerna vid totalrevideringen av strafflagen, koncentrationsprincipen, enligt vilken samtliga kriminaliseringar som kan leda till fängelse skall koncentreras till strafflagen. Se *Koskinen* 1998, s. 173.
- ¹⁰ *Viljanen* 2001, s. 72.
- ¹¹ *Ibid.*, s. 53.
- ¹² *Jfr* Roxin 1997, § 5 I rn 1.
- ¹³ GrUB 25/1994 rd, s. 5.
- ¹⁴ Bestämmelsen om den lindrigare lagens princip ingick däremot redan i 3 § förordningen om införande av strafflagen av år 1889. I samband med skede I av totalrevideringen av strafflagen sågs lagrummet över och kompletterades så att förbudet mot retroaktiv strafflag blev huvudregel. Se RP 66/1988 rd, s. 187–193 och *Lahti* 1998, s. 297 f.
- ¹⁵ Också i förarbetena till grundrättsreformen ansågs att förbudet mot retroaktiv strafflag hade en lagstiftningsmässigt starkare ställning än de övriga delarna av legalitetsprincipen. Se *Komm. bet.* 1992:3, s. 215–218 och RP 309/1993 rd, s. 49–50.
- ¹⁶ T.ex. *Allan Serlachius* konstaterade i sin lärobok i straffrätt från år 1919 att en straffdom som inte grundade sig på lag vore en ren och skär omöjlighet.
- ¹⁷ Se t.ex. GrUU 10/2000 rd, s. 2, GrUU 22/2001 rd, s. 3 och GrUU 29/2001 rd, s. 3.
- ¹⁸ LaUU 5/1994 rd, s. 4–5.
- ¹⁹ GrUB 25/1994 rd, s. 8.
- ²⁰ RP 44/2002 rd, s. 34.
- ²¹ GrUU 31/2002 rd, s. 2.
- ²² Nuutila 1996, 76–79. Också 1 § i den tyska grundlagen föreskriver att människovärdet är okränkbart och att det allmänna skall värna det: "Die Würde des Menschen ist unantastbar. Sie zu achten und zu schützen ist Verpflichtung aller staatlichen Gewalt."

- ²³ Nuutila 1996, s. 77–78. Om skuldprincipen se Jareborg 2001, s. 36–37 och 305–333. Se också Jareborg 2000, s. 39. Enligt Jareborg förutsätter en straffanvändning som bygger på respekten för mänskliga rättigheter att skuldprincipen iakttas. I annat fall skulle gärningsmannen inte anses ansvara för sina handlingar – han eller hon skulle behandlas som ett farligt djur.
- ²⁴ Den av Jareborg formulerade konformitetsprincipen utgör här en särskilt viktig del av principen om människovärdets okränkbarhet. Se Jareborg 2001, s. 58–60 och 302–304, som säger att straff eller annan brottspåföljd kan riktas bara mot den som har kunnat – som har haft förmåga och tillfälle att – handla efter lagen.
- ²⁵ Lahti 1990, s. 59.
- ²⁶ Allmänt om humanitetskravet se Jareborg 2000, s. 435–450. Jareborg behandlar förhållandet mellan humanitet och straffsystem. Jareborg anser det inte vara tillräckligt att straffet grundas på rättvise- och preventionshänsyn, utan brottslingen skall bemötas också på ett humant sätt – med respekt, empati och tolerans.
- ²⁷ GrUU 23/1997 rd, s. 2.
- ²⁸ Det är enligt mitt förmenande frågan om grundrättighetsskydd på olika nivåer. Precis som *Nils Jareborg* konstaterar, fungerar straffrättsystemet på olika nivåer. Se Jareborg 2001, s. 50. Här aktualiseras två av nivåerna, kriminaliseringsnivån och domsnivån.
- ²⁹ GrUB 25/1994 rd, s. 5.
- ³⁰ Komm.bet. 1992:3, s. 20 och 94; RP 309/1993 rd, s. 15.
- ³¹ GrUB 25/1994 rd, s. 5.
- ³² Lahti 1990, s. 59.
- ³³ Hassemer 1992, s. 115 ff., Lappi-Seppälä 1994a, s. 80–81.
- ³⁴ Amelung 1991, s. 269. Straffrättsligt har begreppet skyddsintresse ("Rechtsgut") sitt ursprung i 1800-talets tyska straffrätt, där det utvecklades av bl.a. *P. J. A. Feuerbach, J. M. F. Birnbaum, Karl Binding* och *Franz von Liszt*.
- ³⁵ Se t.ex. Jescheck – Weigend 1996, s. 7, där som skyddsobjekt uppfattas sådana grundförutsättningar som är nödvändiga för att människorna skall kunna leva tillsammans i samhället. Se också Jareborgs kritik av den tyska läran i fråga Jareborg 2001, s. 51.
- ³⁶ Detta gäller t.ex. just i den bemärkelsen att skyddsobjekten utgör grundläggande förutsättningar för människornas nödvändiga samlevnad i samhället. Se Jescheck – Weigend 1996, s. 7.
- ³⁷ Marx 1972, s. 24.
- ³⁸ Roxin 1997, § 2 IV rn 9 och Nuutila 2000, s. 10.
- ³⁹ Nuotio 1998b, s. 151.
- ⁴⁰ Jag anser att de viktigaste skyddsintressena, såsom liv och hälsa, direkt faller tillbaka på bestämmelserna om grundläggande fri- och rättigheter i grundlagen. De kollektiva skyddsintressena kan däremot få medelbart stöd i grundrättighetsbestämmelserna, t.ex. om det anses att skyddsobjektet för de ekonomiska brotten i sista hand är egendom. Sådana nya skyddsintressen som exempelvis "databehandlingsfrid" eller "Pax Computationis" ger snarare uttryck för tanken om en utvidgad skyddsintressesfär i linje med samhällsutvecklingen. Om skyddsobjektet vid datatekniska brott se RP 4/1999 rd, som hänför sig till den gällande bestämmelsen om orsakande av fara för informationsbehandling i 34 kap. 9 a § strafflagen.
- ⁴¹ Frände 1989, s. 131 ff.
- ⁴² Se Lappi-Seppälä 2002, s. 408–410.
- ⁴³ Exemplet är *Kimmo Nuotios*. Nuotio 1998a, s. 506.
- ⁴⁴ Nuotio 1998a, s. 506.
- ⁴⁵ Ett exempel på relevansen av medborgarnas rättsuppfattning och civilolydnad erbjuder det i högsta domstolen i Finland behandlade s.k. Kojjärvi-fallet HD 1983 II 159. I fallet ansågs civilolydnad inte utgöra en straffbarhetseliminering grund.
- ⁴⁶ Så Frände 1994, s. 23–28.
- ⁴⁷ Komm.bet. 1976:72, s. 67.

- ⁴⁸ Se också Lappi-Seppälä 2002, s. 403 ff. I regeringens proposition med förslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror föreskrivs om proportionalitetsprincipen i 6 kap. 3 § strafflagen, som omfattar de allmänna principerna vid bestämmande av straff. Se RP 44/2002 rd, s. 189–193.
- ⁴⁹ *Juha Pöyhönen* har i boken "Uusi varallisuusoikeus" också mer allmänt behandlat proportionalitetsprincipen som en grundrättighetsbaserad s.k. metaprincip, en sammanbindande princip. Se Pöyhönen 2000, s. 76–77, som hävdar att proportionalitetsprincipen är en metanorm som hänför sig till tillämpningen av grundrättighetssystemet och dess funktion. Metanormen har relevans i situationer där ett flertal grundläggande fri- och rättigheter aktualiseras samtidigt. Då kan grundrättigheterna för samtliga intressenter inte samtidigt tillgodoses. En proportionalitetsprincip av denna typ kunde på goda grunder förfäktas också i straffrätten. Det straffrättsliga systemet tryggar ofta vissa människors grundläggande fri- och rättigheter medan det begränsar andras.
- ⁵⁰ Om proportionalitetsprincipen i europarätten se Craig – de Búrca 1998, s. 349–357.
- ⁵¹ GrUB 25/1994 rd, s. 5.
- ⁵² GrUU 23/1997 rd, s. 2.
- ⁵³ Om förhållandet mellan de grundläggande rättigheterna och deras inbördes avhängighet se Lavapuro 2000. Också i grundlagsutskottets betänkande nämns att det ur hela komplexet av grundläggande fri- och rättigheter och rättigheternas karaktär kan härledas vissa allmänna krav på inskränkning av dem. Se GrUB 25/1994 rd, s. 5.
- ⁵⁴ Viljanen 2001, s. 136 ff.
- ⁵⁵ *Ibid.*, s. 144.
- ⁵⁶ *Ibid.*, s. 186 ff.
- ⁵⁷ Om skyddsintressena i sin helhet måste kunna härledas ur de grundläggande fri- och rättigheterna kan detta alternativ inte komma i fråga i straffrätten. Det straffrättsliga systemet kunde då tillämpas bara för att skydda intressen med rötter i bestämmelserna om grundläggande fri- och rättigheter. Tillvägagångssättet medför en risk för att de grundläggande fri- och rättigheterna på vaga grunder skulle börja tolkas extensivt så att de omfattade allt diffusare intressen. Då kunde man eventuellt bli tvungen att rätt ofta åberopa skyldigheten att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna. Om skyddsintressena således obetingat härleddes ur de grundläggande fri- och rättigheterna kunde konsekvensen – något överraskande – vara en ökad användning av straffrätts-systemet.
- ⁵⁸ Principen om skyddsintressen kan utgöra ett hinder för kriminalisering, men den kan inte åberopas som grund för straffhot endast med konstaterandet att samtliga skyddsintressen skall tillgodoses. Se Nuutila 2000, s. 7.
- ⁵⁹ Lappi-Seppälä 1994a, s. 81–82.
- ⁶⁰ Nuotio 1998a, s. 515–516. Det är visserligen sant att svaranden i ett brottmål inte i domstolen kan yrka att något visst straffrättsligt problem – t.ex. det för vilket han eller hon står åtalad – skall avgöras på ett annat sätt än genom de medel som straffrättsystemet förfogar över. Nuotio menar att principen inte ens i tolkningshänseende är av relevans. Han påpekar i sig helt riktigt att lagtillämparen skulle skickas fel signaler, om ultima ratio-principen förutsatte att alla straffrättsnormer tolkades restriktivt, eftersom den som utarbetar lagar strävar efter att säga vad han eller hon menar.
- ⁶¹ Minkinen 1994. Enligt Minkinen kan den etiska dimensionen av principen inte förverkligas, om det straffrättsliga systemet med stöd av ultima ratio-principen uppfattas som ett medel.
- ⁶² Minkinen 1994, s. 124.
- ⁶³ Lappi-Seppälä 2000, s. 124.
- ⁶⁴ Roxin 1997, § 2 XI rn 41.
- ⁶⁵ Lappi-Seppälä 1994a, s. 82.
- ⁶⁶ GrUB 25/1994 rd, s. 5.
- ⁶⁷ Viljanen 2001, s. 337.
- ⁶⁸ Viljanen 2001, s. 237. Se också Nuutila 1996, s. 69 och 90 samt Nuotio 1998b, s. 152.
- ⁶⁹ Lappi-Seppälä 1994a, s. 80 och 82–84 samt Nuutila 2000, s. 13.

- ⁷⁰ Nuutila 1996, s. 87.
- ⁷¹ Lappi-Seppälä 1994b, s. 38.
- ⁷² *Ibid.*, s. 39.
- ⁷³ Intressant läsning om narkotikabrottslighetens sidoverkningar se Schonscheck 1994, s. 72–74.
- ⁷⁴ Innan vi kan hävda att otrygghetskänslan i samhället ökar till följd av brottsligheten måste det finnas en strafflag som definierar vissa gärningar som brott. Det kan å andra sidan finnas också sådana gärningar som, trots att de inte är brott, rubbar tryggheten i samhället, om gärningarna likväl strider mot majoritetens rättsuppfattning.
- ⁷⁵ Skadeverkningarna har angetts i den ordning som motsvarar författarens uppfattning om skadeprioritering. Den största olägenheten sker i form av lidande och inskränkta verksamhetsbetingelser för gärningsmannen osv. Samtliga skadeverkningar är praktiska och följaktligen konkret skönjbara.
- ⁷⁶ Jareborg 2001, s. 47.
- ⁷⁷ Nuutila 1996, s. 86.
- ⁷⁸ Lappi-Seppälä 1994a, s. 82. Principiellt är det svårt att godta en motivering av denna typ. Om straffrättsystemet anses öka tryggheten, eller i vart fall om denna aspekt framhävs alltför mycket, kan synsätt som förespråkar en strängare kriminalpolitik få större fotfäste.
- ⁷⁹ Lappi-Seppälä 1994a, s. 83.
- ⁸⁰ Nuutila 1996, s. 86.
- ⁸¹ *Ibid.*, s. 86.
- ⁸² Lappi-Seppälä 1994b, s. 39.
- ⁸³ Diskussionen om nolltolerans aktualiseras då och då. Denna linje skulle kräva oskäligt stora resurser. Dessutom är det minst sagt oklart om ingripanden i samtliga, också ringa, brott trots allt skulle öka t.ex. trafiksäkerheten i någon nämnvärd grad.
- ⁸⁴ Om proportionalitetskravets innebörd se närmare ovan.
- ⁸⁵ Viljanen 2001, s. 237 och 337–340 samt Nuutila 1996, s. 86.
- ⁸⁶ GrUU 23/1997 rd, s. 2.
- ⁸⁷ Kravet på en okränkbar grundrättighetsrelaterad kärna har inte närmare behandlats i artikeln. Om kravet se GrUB 25/1994 rd, s. 5 och Viljanen 2001, s. 229–250.
- ⁸⁸ Detta indirekta stöd beror på att grundlagsutskottet, som har formulerat förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter, har fått sin ställning och sina uppgifter fastställda på lagstiftningsnivån. Ett sådant organs utlåtanden utgör starka argument i den rättsliga vågskålen.

Adress: Justitieministeriet
PB 25
FIN 00023 Statsrådet
E-post: sakari.melander@om.fi